

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนในสังกัด สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงกำหนดนโยบายให้โรงเรียนจัดกิจกรรมสหกรณ์ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง เสมือนหนึ่งเป็นห้องทดลองปฏิบัติการ ซึ่งโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับต้องถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะต้องดำเนินการและปรับปรุงพัฒนาการจัดกิจกรรมสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามศักยภาพ ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการสหกรณ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรบนพื้นฐานความเชื่อที่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมให้มีการอยู่ดีกินดี และมีสันติสุข โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535) ได้ให้เหตุผลและความจำเป็นในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาว่า จุดหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานคือการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ดังนั้นการกำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ นอกจากเพื่อสนองต่อจุดหมายดังกล่าวแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญอีก 2 ประการคือ

1. เพื่อสนองการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งหลักสูตรได้กำหนดส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์ไว้ดังนี้ คือ จุดหมายของหลักสูตรกำหนดไว้ว่า จะต้องมุ่งปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัย สามารถวิเคราะห์สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผล มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็น

แก้ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีทักษะพื้นฐานในการทำงาน รักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปและวัฒนธรรมในชุมชน ในส่วนที่เป็นโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตซึ่งว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม ได้กำหนดเนื้อหาเรื่องการรวมกลุ่มและสหกรณ์ไว้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ซึ่งโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ของสหกรณ์ ตลอดจนประโยชน์ของการรวมกลุ่มและสหกรณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานนำไปสู่การปฏิบัติจริง และในส่วนที่เป็นแนวดำเนินการของหลักสูตรได้กำหนดให้จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน รวมทั้งการให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

เพื่อสนองตอบต่อจุดหมายโครงสร้างและเนื้อหา ตลอดจนแนวดำเนินการของหลักสูตรดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา

2. เพื่อสนองแนวนโยบายแห่งรัฐ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งได้กำหนดส่วนสำคัญที่สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ดังนี้

มาตรา 66 "รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการของประเทศ..."

มาตรา 69 "รัฐพึงสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาพลเมืองของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม และจริยธรรม"

มาตรา 70 "รัฐพึงส่งเสริมประชาชนให้เข้าใจ และเลื่อมใสศรัทธาในการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"

มาตรา 75 "รัฐพึงดำเนินการเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการดำรงชีวิตของบุคคลให้สูงขึ้น"

เพื่อสนองแนวนโยบายแห่งรัฐดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษา มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักพัฒนาตน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้สนองแนวนโยบายแห่งรัฐในส่วนดังกล่าว ด้วยการออกระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา กำหนดให้โรงเรียนจัดกิจกรรม

สหกรณ์โดยมุ่งเน้นให้เป็นห้องทดลองปฏิบัติการของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา จึงเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และเป็นการสนองตอบแนวนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 มาตรา 60, 69, 70 และ 75 โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพของประชากร ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดและรับผิดชอบในการปฏิบัติโดยตรง จึงมีภารกิจที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งจะเป็นการให้ความรู้ทางทฤษฎี หลักการขั้นพื้นฐานทั่วไปของสหกรณ์ เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ วิธีการสหกรณ์ให้กับนักเรียน 2) จัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้มีการฝึกปฏิบัติจริง หลังจากที่ได้เรียนรู้หลักการอุดมการณ์และทฤษฎีของการรวมกลุ่มและสหกรณ์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนแก่โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดมาโดยตลอด เช่น ผลิตหนังสือคู่มือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาเล่ม 1-3 แจกให้ทุกโรงเรียนใช้เป็นคู่มือในการปฏิบัติกิจกรรม จัดสรรงบประมาณสำหรับโรงเรียนต้นแบบในการจัดกิจกรรมสหกรณ์แบบครบวงจร เพื่อใช้ในการพัฒนากิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน จัดสรรงบประมาณในการนิเทศติดตามผลตลอดทั้งจัดประชุมสัมมนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในทุกปีการศึกษายังได้กำหนดให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดทั่วประเทศคัดเลือกโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่น เพื่อรับรางวัลเนื่องในโอกาสวันประถมศึกษาแห่งชาติอีกด้วย

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เป็นหน่วยงานที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีภารกิจที่สำคัญคือ จัดการศึกษาภาคบังคับระดับประถมศึกษาให้เด็กมีโอกาสเข้าเรียนจนจบหลักสูตร จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนวัยเรียน และจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาล นอกจากนี้ยังได้ดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2537) โครงการส่งเสริมกิจกรรม

สหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นโครงการต่อเนื่องที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำขึ้นเพื่อสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพิ่มจำนวนโรงเรียนต้นแบบการจัดกิจกรรมสหกรณ์ครบวงจรขึ้นทุก ๆ ปี และเป้าหมายของโครงการในปีงบประมาณ 2538 มีข้อหนึ่งระบุไว้ว่า "มีโรงเรียนจัดกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่นระดับอำเภอ อำเภอละ 1 โรงเรียน ระดับโซน 4 โรงเรียน ระดับจังหวัด 1 โรงเรียน" (หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2538)

แต่จากรายงานการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่าโรงเรียนที่ไม่สามารถดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านการจัดการ ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านการดำเนินงาน และปัจจัยด้านอื่น ๆ ส่วนโรงเรียนที่สามารถดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จจนได้รับยกย่องให้เป็นโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสหกรณ์ดีเด่นในแต่ละปีการศึกษานั้น มักจะเป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมได้ครบวงจร หมายถึง การจัดกิจกรรมสหกรณ์ที่มีการดำเนินการ 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมร้านค้า และกิจกรรมส่งเสริมการผลิต โดยมีกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเป็นแกน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น, 2536)

ผู้วิจัยในฐานะที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนสามารถพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่นในปีการศึกษา 2538 ในรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยดำเนินการ กระบวนการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนจากผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียน เพื่อรวบรวมข้อมูลไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
บ้านไผ่ประถมศึกษา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาแบบเจาะลึกถึงรายละเอียดของการดำเนินงาน
ด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ได้ประสบผลสำเร็จ ผลการวิจัยอาจเป็นประโยชน์ดังนี้

1.3.1 เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานการจัดกิจกรรม
สหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

1.3.2 เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
ประถมศึกษา ในการพัฒนากิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จได้

1.3.3 เป็นประโยชน์สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนิเทศติดตาม และประเมินผลการ
ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาทั้งในระดับจังหวัด
อำเภอ กลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา

1.4.1 สภาพการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียน
การสอนกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่นในปีการศึกษา 2538 เท่านั้น

1.4.2 ปัจจัย กระบวนการดำเนินการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน ผลการประเมิน
กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน ตลอดทั้งปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาของการจัด
กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่น ปีการศึกษา 2538 คือโรงเรียน
บ้านไผ่ประถมศึกษาเท่านั้น

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 โรงเรียนที่จัดกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่น หมายถึง โรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ดีเด่น ปีการศึกษา 2538 ตามโครงการประกวด
หน่วยงานและบุคคลดีเด่นเพื่อรับรางวัลเนื่องในโอกาสวันประถมศึกษาแห่งชาติ

1.5.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน หมายถึง
กิจกรรมที่ครูและนักเรียน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม
เนื้อหาในหลักสูตรประถมศึกษาที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มและสหกรณ์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เพื่อให้
นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์ของสหกรณ์ และสามารถนำความรู้ไป
ปฏิบัติจริงในโครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์ที่โรงเรียนจัดตั้งขึ้น หรือโครงการอื่น ๆ เช่นโครงการ
สนับสนุนกิจกรรมประชาธิปไตยในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือโครงการ
อาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นต้น

1.5.3 การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่ครูและนักเรียนร่วมมือ
กันจัดขึ้นในโรงเรียน ดำเนินการโดยยึดระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมสหกรณ์
ในสถานศึกษา พ.ศ.2521 และ 2527 (แก้ไขเพิ่มเติม) เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติงานจริงตาม
หลักการและวิธีการสหกรณ์ เป็นการสร้างนิสัยและเจตคติให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในด้านการเสียสละ
ความซื่อสัตย์ รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีประโยชน์ร่วมกัน

1.5.4 ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้อำนวยการหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไผ่
ประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

1.5.5 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ หมายถึง ครูผู้สอนที่ผู้บริหารโรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา
แต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน

1.5.6 นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนบ้านไผ่ประถมศึกษา
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น